

Çıkagel- Fiili Üzerine

İDRİS NEBİ UYSAL

Türkçede “birleşik fiiller” başlığı altında incelenen örneklerden bir kısmı, iki fiilin birleşmesiyle oluşan yapılardır. Dil araştırmalarında genellikle “tasvir fiilleri” adıyla anılan bu fiillerde, birleşik yapıyı oluşturan ilk unsur; -A, -I ya da -(y)Ip zarf-fiil eklerinden birini alan bir esas fiildir. İkincisi ise aslında bir esas fiil olmasına rağmen yardımcı fiil olarak işletilen *bil-*, *dur-*, *gel-*, *kal-*, *koy-*, *ver-*, *yaz-* gibi sözcüklerdir. Bir fiilin tasvir fiili niteliği kazanabilmesi, ilkin, bu yapısal özellikleri taşımasına bağlıdır. Birleşik dizgede yardımcı unsur olarak yer alan fiillerin kendi anlamından uzaklaşıp yeni bir anlam kazanması ve edindiği yeni anlamla esas fiildeki oluş ve kılışın tarzını göstermesi, tasvir fiillerinin diğer temel özelliğidir.

Tasvir fiilleri söz dizimi, çekim ve anlam yönüyle Türkçenin dikkat çeken dil birlikleri arasındadır. [*Fiil+zarf-fiil eki+(yardımcı) fiil*] kuruluşundaki bu birleşiklerde anlam zarf-fiil eki alan birinci fiilin üzerindeyken söz dizimi ve fiil çekiminde ise yardımcı unsurun öne çıktığı görülür. Anlamda esas fiile, çekimde yardımcı fiile görev yükleyen tasvir fiilleri (Demir 1996: 84), dilimizde genellikle yeterlik, tezlik, süreklilik ve yaklaşma başlıkları altında işlenmiştir.

Türkiye Türkçesinde tasvir fiili olarak karşılaşılan şekillerden biri olan *çıkagel-* (<*çık-a-gel-*>), konuya ilişkin çalışmalarda işlevişi hakkında farklı görüşler ileri sürülen bir yapıdır. Araştırmacıların bir kısmı bu şekli süreklilik fiilleri arasında gösterirken bir bölümü de söz konusu dizgeyi tezlik fiilleri arasına dâhil etmiştir. Bu düşünce ayrılığını Türkçenin tarihî dönemi üzerine yürütülen çalışmalarda da bulmak mümkündür. Öne sürülen görüşlere bakıldığında zaman araştırmacılar arasında yardımcı unsur konumundaki *gel-* fiilinin esas fiili nasıl tasvir ettiği hususunda bir tartışmanın yaşandığı açıktır. Biz sözü edilen birleşğin göreviyle ilgili belirsizliğin giderilebilmesi için sözcüğün tarihî metinlerdeki kullanımının dikkate alınması gerektiği kanısındayız. Zira özellikle 13. yüzyıldan itibaren Batı Türkçesiyle ortaya konan ürünlerde karşılaşılan kimi benzer kuruluşlar, bugün, anılan sözcüğün işleviyle ilgili yaşanan karmaşaya açıklık getirecek mahiyettedir.

Tarihî Metinlerde Tezlik Fiili Olarak Gel-:

Türkçede *gel-* (<*kel-*) fiilinin süreklilik bildiren tasvir fiilleri yaptığını Eski Türkçeden itibaren takip etmek mümkündür (Bk. Tekin 2003: 99). Ancak söz konusu fiilin tezlik bildirme görevini Türkçenin ilk ürünlerine kadar götürbilmek zordur. Dolayısıyla sözcüğün süreklilik anlatma özelliğini, kurallı birleşik yapılarda temel işlev olarak göstermek yanlış olmaz. Bununla birlikte *gel-* fiilinin tarihî şivelerde tespit edilen bazı örneklerde temel işlevinden sıyrılarak başka bir tasvirin yerine geçtiği de gözden kaçmaz. Bu durum, fiilin işlev zenginliği ve çeşitliliği olarak kabul edilmelidir.

Türkçenin Karahanlılar devresi, *gel-* fiili için tezlik değil, süreklilik olabilecek örneklerle sahiptir (Bk. Ercilasun 1984: 45-48, Hacıeminoğlu 1996: 181). Bu yargı, Kıpçak Türkçesi için de söylenebilir. Nitekim Karamanlıoğlu (1994: 148-150), Kıpçak Türkçesinin dil özelliklerini incelediği çalışmasında “birleşik fiiller” konusunu verirken *gel-*’e değinmez. Ancak yazarın bilim dünyasının istifadesine sunduğu bir başka eser olan *Gülistan Tercümesi*’ndeki şu kullanım, bize, *gel-* fiilinin tezlik işlevi olasılığını düşündürmektedir:

‘Aziz ‘ömr tükendi oş-ol ümid bilen

Köngül tileki ışıkden kaçan **kire kilgey** (GT, 37.19a)

İkinci dizedeki *kirekel-* birleşiminin tezlik olduğunu kavrayabilmek için şiirin anlamı üzerinde durmak gerekiyor. Şiirin açıklaması kısaca şöyledir: “İşte aziz ömür ümitte tükendi. Gönlün isteği kapıdan/eşikten ne zaman gir(iver)ecek?” Bu dizelerde hayatın sonuna yaklaşmasına rağmen istekleri gerçekleşmeyen, beklentilerinin ne zaman gerçeğe dönüşeceğini bilmeyen ancak bir gün mutlaka yerine geleceği ümidiyle bekleyen kişinin ruh hâli dile getirilmiştir. Beklentinin bir anda somut olarak ortaya çıkıverecek olması/çıkmama olasılığı, beyitte, tezlik kuruluşuyla anlatılmıştır. (Burada dil biliminin bir sözcüğün işlev ve anlamını belirlerken onu bağlamıyla birlikte değerlendiren yaklaşımını dikkate aldığımızı söylemek istiyoruz.) Kuşkusuz, Oğuz Türkçesinin bir şekil unsuru olarak düşündüğümüz *gel-* tezlik fiilinin, seyrek de olsa, farklı bir sahada bulunması açıklama gerektiren bir husustur. Bu noktada Eckmann (2011: 68) başta olmak üzere birçok bilginin Kıpçak grubuna giren eserlerde birtakım Oğuzca unsurların görüldüğünü söylemesi önemlidir. Yerli ve yabancı bilim adamlarının bahsettiği etkilerden biri, bize göre, *gel-* fiilinin tezlik işlevini Kıpçak sahasına ulaştırmış olmasıdır.

Bu etki, bir başka eserde daha kendini göstermiştir. Harezmi ve Çağatay yazı dillerine ait özellikler taşımasına rağmen araştırmacılar tarafından Kıpçak ürünü olarak kabul edilen Kutb’un *Hüsrev ü Şirin* tercümesinde iki yerde

çıkagel- kuruluşuyla karşılaşmaktadır. Örnekler şöyledir:

Tuman yanglıg tarıldı tün nāgāh

Çıka kildi bulutdın kün mengiz şāh (HŞT, 3218)

“Gece, birden duman gibi yarıldı. Bulutlardan güneş yüzlü şah çıkıverdi.”

Hikāyet sözler irken şāh-ı şāvūr

Çıka kildi çadırdın nāgeh ol hūr (HŞT, 4016)

“Şah hikāye anlatırken o huri birden çadırdan çıkıverdi.”

Kutb’un *Hüsrev ü Şirin*’i üzerinde çalışan Hacıeminoğlu (2000: 174), bu örnekleri birleşik fiiller bölümünde çabukluk, kolaylık, anilik tasvir eden şekiller içinde değerlendirmiştir. İki büyük Türk topluluğu olan Oğuz boyları ile Kıpçakların uzun yıllar komşu, hatta iç içe yaşadıkları bilinmektedir (İnan 1953: 53). Aynı yörede yaşayan bu kardeş topluluklar, kendi dil özelliklerini korumuşlardır. Bunun yanında sözü edilen gruplar arasında birtakım sözcük ve şekil alışverişlerinin olması da kaçınılmazdır.

Harezmi dil yadigârları Türkçe için önemli bilgiler içermektedir. Çalışmalarının büyük bir bölümünü bu saha üzerinde yoğunlaştıran Toparlı (1995: 41), Harezmi Türkçesindeki çabukluk, kolaylık, anilik ve süreklilik bildiren fiilleri sıralarken *gel-* fiilinden bahsetmez. Ancak sahanın önemli kaynaklarından biri olan *Kıyasü'l-Enbiyā* (Ata, 1997)’da *gel-* fiili, *çıkagel-* kuruluşunda iki kez geçmekte ve bu oluşuma “aniden ortaya çıkma” anlamı katarak tezlik meydana getirmektedir. Örnekler şöyledir:

“On eki yıl zindānda menin üçün yatdı ve sırrımın açmadı ve ‘aybımın aytmadı tēyü perdedin **çıka keldi**.” (KE, 90v.17-18)

“Benim için on iki yıl zindanda kaldı, sırrımı açmadı ve ayıbımı söylemedi diyerek perdeden çıkıverdi.”

“Semdünni busuğ yerge ketti, yüz dıv busuğdın **çıka kēlip** Semdünni tuttılar, Süleymanğa keltirdiler.” (KE, 140r.6)

“Semdun’u pusu yerine getirdi, yüz dev pusudan çıkıverip Semdun’u tuttular, Süleyman’a getirdiler.”

Çıkagel- yapısının Harezmi sahasında görülmesi de dikkat çekici ve açıklığa kavuşturulması gereken bir noktadır. Bu, yörenin nüfus özellikleriyle ilgili bir konudur. Zira Harezmi bölgesi, o dönemde Oğuz, Kıpçak ve Kanglı boyları için ortak yaşam alanıdır (İnan 1953: 53). Bu iç içe oluş, bölgeyi etnik açıdan hareketlendirip çeşitlendirdiği gibi boylar arasında birtakım dil alışverişlerinin yaşanmasına, dolayısıyla eserlerde diğer topluluklara ait kimi yapıların ortaya çıkışına zemin hazırlamıştır. Bu sebeple Harezmi Türkçesi, Türklük Bi-

limi araştırmalarında geçiş dönemi olarak değerlendirilmiştir (Ercilasun 2009: 366). *Gel-* fiilinin bu sahanın eserlerinde tezlik bildirecek şekilde kullanılması ve bu işlevin *çıkagel-* birleşiminde kendisini göstermesi, sözünü ettiğimiz etkileşimin sonuçlarından biridir. Yukarıda İnan'ın da belirttiği üzere Harezm ülkesi, farklı Türk boylarının hayatını birlikte sürdürdüğü bir yerdir. Bunlar arasında Oğuzların da bulunması, *gel-* fiiliyle ilgili kanaatimizi güçlendirmektedir.

Türkçenin Çağatay devresi, *gel-* fiilinin Eski Türkçedeki görevinin devam ettiğini gösteren bir başka koludur. *Gel-*, bu dönemin eserlerinde daha önceki bir tarihten beri devam eden bir durum veya hareketi ifade eder (Eckmann 2003: 106).

Gel- fiilinin süreklilik yanında tezlik işleviyle yoğun olarak işletildiği saha, Oğuz Türkçesinin Anadolu sahasıdır. Bu coğrafyada ortaya konan ürünler, varlığı bilinen ancak ilk yazılı eserleri 13. yüzyıldan itibaren izlenebilen Oğuz Türkçesinin tarihî seyrinde önemli bir yere sahiptir. Bu dönem, 11. yüzyıldan sonra Anadolu'da Oğuzlar tarafından kurulup geliştirilen Türk yazı dilinin ilk halkasını oluşturur ve 13. yüzyıldan 15. yüzyıl sonlarına kadar geçen süreyi içine alır. Dil araştırmalarında Eski Osmanlıca, Eski Anadolu Türkçesi, Eski Türkiye Türkçesi, Eski Oğuzca, Eski Oğuz Türkçesi gibi terimlerle adlandırılan bu dönem, tezlik için *gel-* fiilinden yararlanıldığını gösteren ifadelerle doludur. Metinlerde karşılaşılan *çıkagel-*, *düşegel-*, *gör(ü)mügel-*, *kopagel-*, *öğüne/hatırına düşegel-*, *sataşugel-*, *taşagel-*, *toğagel-*, *tolagel-*, *turıgel-*, *uçagel-*, *uğrayugel-*, *uyanugel-*, *yanagel-* birleşikleri sürekliliğin değil, tezliğin örneği konumundadır¹. Bu örnekler, dil biliminin sözcüğü bağlamıyla birlikte ele alan yaklaşımı çerçevesinde ele alındığı zaman yardımcı unsur konumundaki *gel-* fiilinin, bu kullanımlara “birdenbire olma” anlamı kattığı fark edilecektir. Bununla birlikte örneklerdeki birleşik yapıyı oluşturan esas fiillerin geçişsiz olduğu dikatlerden kaçmayacaktır. Anılan devirde tezlik, *ver-*’le de sağlanmıştır. Ancak

¹ Bu konu, tarafımızdan, Sivas'ta 13-15 Ekim 2011 tarihleri arasında düzenlenen *Uluslararası Tarihî Gelişimi İçindeki Oğuz Türkçesi ve Kadı Burhaneddin Çalıştayı*'nda bildiri olarak sunulmuştur. Bildiriler kitabı basım aşamasındadır. Burada konuyu dağıtmamak için birkaç örnekle yetinmek istiyoruz. **Öğüne düşegel-**: “Niçe ki eydürem râzum söylemeyem kimseneye / Gider bu sabr u kıarârım dost öğüme düşe gelür” (YED, 73.2) **Uyanu gelmek**: “Yâfes çağırdı. Sâni durı geldi, anı ördi. Çün Nâh ol uykudan uyanu geldi, Hâm'a kakıdı, yavuz dua kıldı.” (KE, 34a.11-12) **Uğrayu gel-**: **Uğrayu geldi** pir eşek nâgah / Sordı halini kıldı derd ile âh (HN, 110)

bu sözcüğün bir esas fiili tezlik yaparken çoklukla (*açıvir-, alıvir-, arturıvir-, bilıvir-, dartıvir-, diyüvir-, eydivir-, gösterıvir-, iledüvir-, nidıvir-, öğredüvir-, satıvir-, sunıvir-, süirıvir-, satıvir-* vb.) geçişli fiilleri tercih ettiği göze çarpmaktadır. Bu durumda tarihî kaynaklarda “beklenmedik bir zamanda gelmek, birden ortaya çıkmak (çıkıvermek)” karşılıklarıyla yer alan *çıkagel-* kuruluşunu tezlik fiili olarak benimsemek yanlış olmayacaktır. Bizi bu sonuca ulaştıran örneklerden bir kısmı aşağıda verilmiştir:

“Yüsuf âdem oğlanıvan deriken nâgâh kardeşları **çıkageldi**.” (KEİ, 70a.2-3)

“Derhâl sin yarıldı, Sâın **çıkageldi**.” (KEİ, 164a.3-4)

“Bir şir-i merd elinde bir ağaç **çıkageldi**.” (MN, 56b.3)

“Giderken nâgâh bir kırd önüne **çıkageldi**.” (MN, 56a.13)

“Kiçe borklü azğün dinlü kızğün dilli kâfir **çıkageldi**.” (DKK, D127.12)

“**Çıkageldi** gevherler alubanın” (SN, 322.14)

“Yolda bir aslan **çıkageldi** ulu / Ussına gelmez bir ağır key delü” (MT, 3702)

Tezlik işlevli *çıkagel-* birleşigi, Osmanlı Türkçesi metinlerinde de kendisine yer bulmuştur. *Gel-*, aşağıdaki dize ve cümlelerde sürekliliği değil, tezliği tasvir etmektedir.

“Yine gömgök tere batmış **çıkageldi** çemene

Nev-bahar irdi diyü virdi haberler sünbül” (Küçük, 1994: 63)

“Nasıl olacak. Hanım bir beye vardı, meğer eski beyi sağmış. Biz düşün üzerindeyken **çıkagelmesin** mi?” (Namık Kemal, 1972: 103)

Türkiye Türkçesinde Durum:

Çıkagel- Türkiye Türkçesinin işlek yapılarından biridir. Araştırmacılar, birleşğin yapısı ve *gel-* fiilinin birleşikteki esas fiili nasıl tasvir ettiği konusunda farklı görüşler ortaya koymuşlardır.

Banguoğlu (1998: 491-493), *gel-* yardımcı fiilini süreklilik fiilleri içinde gösterir ve Türkçede tezlik şeklinin *ver-*’le sağlandığını belirtir. Yazar, ayrıca günümüz yazı dilinde de karşılaşılan *çıkagel-* vb. yapıların eskiden yaygın olduğunu, bugün ise birtakım örneklerle sınırlı kaldığını ve böyle şekilleri yardımcı unsurun asıl anlamını koruması nedeniyle yarı tasvir fiili olarak görmek gerektiğini ifade eder.

Ergin (2006: 387), *gel-* fiilinin devamlılık ve süre belirten bir fiil olduğunu, Türkçede kolaylık, birdenbirelik ve çabukluk işlevini yerine getirmek için *ver-* fiilinden yararlanıldığını ifade eder. Hatipoğlu (1972: 45), Bilgegil (1984: 281), Bozkurt (2005: 382) ve Eker (2006: 475)’in söyledikleri de Ergin ile aynı doğrultudadır.

Korkmaz (2009: 820), *gel-* yardımcı fiilini süreklilik fiilleri içinde sayar ve

Türkçenin tezlik yapmak için *ver-* fiilini işlettiğini söyler. Günümüz yazı dilinde bir oluş ve kılışın beklenmedik şekilde gerçekleştiğini anlatan *çıkagel-* yapısını istisna olarak kabul eder ve genel kanıya uygun olarak bunun süreklilik bildiren tasvir fiilleri içinde ele alınması gerektiğini dile getirir. Araştırmacıyı bu şekilde düşünmeye sevk eden, *gel-* fiilinin öteki tasvir fiillerinin aksine temel anlamını korumuş olmasıdır. Aslında Korkmaz'ın sözcüğü anlamlandırırken kullandığı ifadeler, bu yapının tezlik olduğuna işaret etmektedir. Ancak yazarın bu oluşumu bir istisna kabul edip süreklilik bahsine dâhil etmesi, *gel-* fiilinin kullanım sahasına daraltmaktadır. Türkçenin bir ek ya da sözcüğe farklı görevler yükleyen bir dil olduğu gerçeği gözden uzak tutulmamalıdır.

Karahan (1999: 38), *gel-* fiilinin Türkçede asıl fiile devamlılık anlamı kazandırdığını, tezlik işlevinin ise *ver-*'le elde edildiğini belirtir. Karahan'ın devamlılık fiilleri için saydığı örnekler arasında *çıkagel-* de vardır. Vural ve Böler (2011: 275) de *gel-* fiilini süreklilik kümesi içinde ele almışlar, düşüncelerini *çıkagel-*'le örneklemiştir.

Yukarıdaki açıklamalar, birleşik yapılarda yardımcı unsur olarak yer alan *gel-* fiilinin süreklilik ifade ettiği yönündedir. Ancak araştırmacılar arasında farklı görüş beyan edenler de vardır. Bu isimlerden biri olan Gencan (2007: 363), Türkçede *gel-* fiilinin süreklilik fiilleri oluşturduğunu, ancak kimi durumlarda tezlik anlamı verdiğini ve *çıkagel-* şeklinin bu işleyişe uygun bir örnek olduğu söyler. Gencan'ın örneği *Âşık Paşazade Tarihi*'ndendir: "*Ale's-sabah kâfirü'n üzerine çıkageldiler.*" Ediskun ve Karaağaç da aynı kanıdadırlar. Ediskun (1985: 233), *gel-* tasvir fiilinin içinde yer aldığı yapıya "beklenmezlik, apansızlık" anlamları kattığını belirtir ve *çıkagel-*'le birlikte *Baki Divanı*'nda geçen *dolagel-* birleşimini örnek olarak aktarır². Karaağaç (2011: 159), Türkçede beklenmezlik ve çabukluk işlevlerinin *ver-* fiili dışında *gel-*'le de sağlandığı görüşündedir. Yazarın bu kapsamda paylaştığı örneklerden biri *çıkagel-*'tir.

Yakın tarihte bu konu üzerine eğilen isimlerden biri de Hatice Şahin'dir. Şahin (2002: 249-253), "Tezlik Fiilinin Dilimizde Gösterdiği Çeşitlilikler" başlıklı yazısında araştırmacılar tarafından genellikle dört grupta incelenen tasvir fiillerinin bazen kendi grubundan çıkıp diğer grupların tasvirini yaptığını, bu değişikliklerin gerek ağızlarda gerekse yazı dilinde kolaylıkla görülebileceğini söyler. Şahin, ayrıca tasvir fiillerinde yaşanan anlam kaymalarının sebep olduğu işlev değişikliklerine Eski Türkçeden itibaren rastlanabileceğini belirtir. Araştırmacı tezliğin kaynaklarına değindiği bu yazısında bir fiilin ça-

² *Divan* (1994: 76)'daki örnek şudur: "*Hurşide baksa gözleri halkun tola gelür / Zira görünce hatra ol meh-lika gelür.*"

buk yapılmasının nedenlerinde biri olarak işin aniden, apansız yapılmasını / olmasını gösterir. Bu bağlamda bir oluş ve kılışın beklenmedik şekilde gerçekleştiğini anlatan *çıkagel-* yapısını tezlik fiili olarak kabul etmeyi teklif eder.

Araştırmacının önerisi *gel-* fiilinin tarihî metinlerdeki kullanımıyla birleştirildiği zaman *çıkagel-* teşkilinin süreklilik değil, tezlik olduğu dikkatlerden kaçmayacaktır. Bu oluşumun özellikle Oğuz Türkçesiyle kaleme alınan eserlerde görülmesi, söz konusu işleyişin bir Oğuz unsuru olabileceğine işaret etmektedir. Kıpçak ve Harezmi sahalarında tespit edilen örnekler, bu şivelerdeki Oğuz etkisinin birer yansımasıdır.

Bugün Oğuz yazı dilinin arkaik bir şekli olarak düşündüğümüz *çıkagel-*, Türkiye Türkçesi yazı dilinde oldukça işlektir. Bununla birlikte kimi ağızlarda da örneği bulunan bir şekildir. Aşağıdaki cümleler, edebî eserlerden ve ağızlardan derlenmiştir:

“Bir sabah çocuk **çıkagelir**, ‘Ahmet ağabey, merhaba!’ derdi.” (Abasıyanık 2000: 77)

“Günlerden bir gün, tek başına, batağı yırtıp **çıkagelmiş**, haftasında Demircan’a bağlanmıştı.” (Tahir 2009: 114)

“Sabah sabah Razi Bey **çıkageldi**.” (Taner 2008: 83)

“Mor tepelerin ardında kaybolur, ondan sonra da bir yerlerden **çıkagelir**.” (Çokum 2009: 52)

“Ben gıza sarılan deken / Cavır anası **çıkageldi**” Uşak (Gülsevin 2002: 311).

“Sabahtan çocuklar **çıkageldi**.” Karaman (Uysal 2011: 313)

Sonuç:

Türkçede tezlik bildiren tasvir fiilleri eskiden beri *ver-*’le elde edilmiştir. Bununla birlikte Anadolu’da 13 ve 15. yüzyıllar arasında Oğuz Türkçesiyle yazılan eserlerde karşılaşılan kimi örnekler, tezliğin *gel-* fiiliyle de yapıldığını göstermektedir. *Gel-*, böyle durumlarda sürekliliğin değil, “aniden olma” ifadesiyle tezliğin görevini üstlenmiştir. Nitekim bizi bu sonuca götüren şekillerden biri olan *çıkagel-*, sonraki dönemlerde de canlılığını sürdürmüştür. *Çıkagel-* fiili, bugün Türkiye Türkçesinde yapı ve işlev yönüyle, Oğuz Türkçesinin bir hatırası olarak yaşamaktadır.

Tespit edilen örnekler bize Türkçede tezlik için iki fiilden yararlanıldığını tanıklamaktadır. İlki *ver-*’tir ve hâlen Türkçenin canlı yapılarından biridir. Özellikle Oğuz Türkçesinin ilk ürünlerinde geçişli fiillerle kullanılarak onlara tezlik anlamı katan bu fiil, zamanla kullanım alanını geçişsiz fiilleri de içine alacak şekilde genişletmiştir. Diğer *gel-* fiilidir ve bu sözcük o dönemde geçişsiz fiillere tezlik niteliği kazandırmak için tercih edilmiştir. Bu işleyiş,

hâlen Türkiye Türkçesi yazı dilinde bir oluş ve kılışın beklenmedik şekilde gerçekleştiğini anlatan *çıkagel-* birleşiminde devam etmektedir. Bugün kimi araştırmacıların süreklilik fiilleri arasında saydığı *çıkagel-*, tarihî metinlerin günümüz yazı dilinin tartışmalı konularına çözüm üretme becerisini sergileyen güzel bir örnektir. Ne var ki *gel-*, giderek kullanımdan düşmüş ve devrin ilk ürünlerinde görülen işlekliliğini kaybetmiştir. Örneklerden yalnızca *çıkagel-* şeklinin günümüze ulaşmasında, kullanım sıklığının önemli rol oynadığı kanısındayız.

Esas fiil olan *gel-* fiilinin kimi durumlarda yardımcı unsur konumuna getirilmesi, dillerde karşılaşılan dilbilgiselleşme olayıyla ilgilidir. Dil bilgiselleşme, kısaca bağımsız bir sözlük biriminin şekil unsuru konumuna gelmesi sürecidir (Vardar 2007: 72). Türkçede bu olayın örneklerini görmek mümkündür. Söz gelimi birleşik yapılarda ikinci unsur olarak bulunan (esas) fiillerin (*bil-*, *ver-*, *yaz-* gibi) anılan süreçte öz anlamlarından sıyrılarak kendine yakın işlevin belirleyicisi olduğu uygulamalar çoktur. Bu işlem için dilde yaygın ve kavrayış kolaylığına sahip sözcüklerin seçilmesi düşündürücüdür.

Bir metinde anlamı meydana getiren sanatçının kurduğu düzendir. Dolayısıyla bir metindeki dillik malzemeleri değerlendirirken onları bağlamlarıyla birlikte ele almak, daha sağlıklı sonuçlara varmayı sağlayacaktır. Mevcut çalışmalarda süreklilik olarak kabul edilen *gel-* fiilinin kimi durumlarda tezlik işleviyle kullanıldığının tespit edilmesi, bu yaklaşımın bir sonucudur.

Kısaltmalar

DKK: *Dede Korkut Kitabı*

GT: *Gülistan Tercümesi*

HN: *Harnâme*

HŞT: *Hüsrev ü Şirin Tercümesi*

KE: *Kıyasü'l-Enbiya*

KEİ: *Kıyas-ı Enbiya İncelemesi*

MN: *Marzubân-nâme*

MT: *Mantıku't-Tayr*

SN: *Süheyl ü Nev-bahar*

YED: *Yunus Emre Divanı*

Kaynaklar

- Abasıyanık, Sait Faik (2000), *Semaver Sarnıç, Bütün Eserleri 1*, Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Ata, Aysu (1997), *Kıyasü'l-Enbiya - I*, Ankara: TDK Yayınları.
- Banguoğlu, Tahsin (1998), *Türkçenin Grameri*, Ankara: TDK Yayınları.
- Bilgegil, Kaya (1984), *Türkçe Dilbilgisi*, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Bozkurt, Fuat (2005), *Türklerin Dili*, İstanbul: Kapı Yayınları.
- Cemiloğlu, İsmet (2000), *14. Yüzyıla Ait Bir Kıyas-ı Enbiya Nüshası Üzerinde Sentaks İncelemesi*, Ankara: TDK Yayınları.
- Çokum, Sevinç (2009), *Ağustos Başağı*, İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Demir, Nurettin (1996), “Birleşik Fiiller ve Vurgu: -iver- Şeklinin Görevlerinin Tespitte Vurgunun Rolü”, *TDAY Belleten*, 83-94.
- Dilçin, Cem (1991), Mes’ud Bin Ahmed, *Süheyl ü Nev-Bahar*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.
- Eckmann, Janos (2003), *Çağatayca El Kitabı*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- _____ (2011), *Harezmi, Kıpçak ve Çağatay Türkçesi Üzerine Araştırmalar*, hazırlayan: Osman Fikri Sertkaya, Ankara: TDK Yayınları.
- Ediskun, Haydar (1985), *Türk Dilbilgisi*, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Eker, Süer (2006), *Çağdaş Türk Dili*, Ankara: Grafiker Yayınları.
- Ercilasun, A. Bican (1984), *Kutadgu Bilig Grameri - Fiil*, Ankara: Gazi Üniversitesi Yayınları.
- _____ (2009), *Başlangıçtan Yirminci Yüzyıla Türk Dili Tarihi*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Ergin, Muharrem (1997), *Dede Korkut Kitabı-I*, Ankara: TDK Yayınları.
- _____ (2006), *Türk Dil Bilgisi*, İstanbul: Bayrak Yayınları.
- Gencan, Tahir Nejat (2007), *Dilbilgisi*, Ankara: Tek Ağaç Yayıncılık.
- Gülsevin, Gürer (2002), *Uşak İli Ağızları*, Ankara: TDK yayınları.
- Haceminoğlu, Necmettin (1996), *Karahanlı Türkçesi Grameri*, Ankara: TDK Yayınları.
- _____ (2000), *Kutb’un Hüseyin ü Şirin’i ve Dil Hususiyetleri*, Ankara: TDK Yayınları.
- Hatipoğlu, Vecihe (1972), *Türkçenin Sözdizimi*, Ankara: TDK Yayınları.
- İnan, Abdülkadir (1953), “XIII-XV. Yüzyıllarda Mısır’da Oğuz-Türkmen ve Kıpçak Lehçeleri ve Halis Türkçe”, *TDAY Belleten*, 53-71.
- Karaağaç, Günay (2011), *Türkçenin Söz Dizimi*, İstanbul: Kesit Yayınları.
- Karahan, Leyla (1999), *Türkçede Söz Dizimi*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Karamanlioğlu, Ali Fehmi (1989), *Gülistan Tercümesi*, Ankara: TDK Yayınları.
- _____ (1994), *Kıpçak Türkçesi Grameri*, Ankara: TDK Yayınları.

- Korkmaz, Zeynep (1973), *Sadru'd-din Şeyhoğlu, Marzubān-nāme Tercümesi*, Ankara: AÜDTCF Yayınları.
- _____ (2009), *Türkiye Türkçesi Grameri Şekil Bilgisi*, Ankara: TDK Yayınları.
- Küçük, Sabahattin (1994), *Baki Divanı*, Ankara: TDK Yayınları.
- Namık Kemal (1972), *Akif Bey*, Düzenleyen: Mustafa Nihat Özön, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Şahin, Hatice (2002), "Tezlik Fiilinin Dilimizde Gösterdiği Çeşitlilikler", *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, S. 139, 249-253.
- Tahir, Kemal (2009), *Devlet Ana*, İstanbul: İthaki Yayınları.
- Taner, Haldun (2008), *Yalıda Sabah, Bütün Hikâyeleri - 4*, Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Tatcı, Mustafa (1990), *Yunus Emre Divanı-II*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Tekin, Talat (2003), *Orhon Türkçesi Grameri*, İstanbul: Türk Dilleri Araştırmaları Dizisi.
- Timurtaş, F. Kadri (1971), *Şeyhi'nin Harnâmesi*, İstanbul: Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Toparlı, Recep (1995), *Harezm Türkçesi*, Sivas: Seyran Yayınları.
- Uysal, İdris Nebi (2011), *Karaman İli Ağızları ve Anadolu Ağızları Arasındaki Yeri*, Karaman: Karaman Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları.
- Vardar, Berke (2007), *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*, İstanbul: Multilingual Yayınları.
- Vural Hanifi ve Böler Tuncay (2011), *Ses ve Şekil Bilgisi*, İstanbul: Kesit Yayınları.
- Yavuz, Kemal (YY), *Güşehri'nin Mantıku't-Tayrı (Güşen-nāme)*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları (e-kitap).